

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Олексій ВОЛОХОВ

*кандидат юридичних наук,
адвокат, партнер SLA Attorneys
м. Київ, Україна*

Україна, здобувши свою незалежність, розпочала модернізацію власної системи самоврядування та стикнулася зі складною суспільно-державною природою місцевого самоврядування, яке традиційно перебуває у напружених відносинах із державною владою. Започатковані реформи місцевого самоврядування здійснювалися несистемно, адже були результатом політичних компромісів. Попри це, місцеве самоврядування України стало правом територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України¹.

Євроінтеграційні прагнення України зумовили необхідність не лише адаптації системи місцевого самоврядування до європейських стандартів, а й одночасного забезпечення певного рівня функціонування самодостатньої системи місцевого самоврядування, здатної ефективно виконувати завдання, визначені правом Європейського Союзу для держав-членів.

Загалом місцеве самоврядування – це своєрідний міжнародний стандарт демократії та важливий об'єкт рецепції у муніципальному праві, зважений підхід до якого пов'язаний із процесами забезпечення стабільності конституційного ладу². Відповідно, реформування місцевого самоврядування потребує його чіткого нормативного закріплення та гарантування на рівні Конституції України.

Група науковців вважає, що для забезпечення організаційної, правової та фінансово-економічної самостійності територіальних громад необхідно, насамперед, внести зміни до Конституції України з метою наближення її положень до стандартів Європейської хартії місцевого

¹ Бутирін С. (2025). Еволюція місцевого самоврядування на українських землях в складі Австрійської (Австро-Угорської) та Російської імперій у XIX столітті (історико-правовий аспект) : *реферат дис. ... д-ра юрид. наук* : 12.00.01 / С. О. Бутирін; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2025. 45 с.

² Батанов О. (2025). Тенденції розвитку муніципального законодавства в Україні у контексті зарубіжного досвіду. *Децентралізація публічної влади в Україні: здобутки, проблеми та перспективи* : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (23 травня 2025 р., м. Львів). С. 16-27.

самоврядування. Зокрема, йдеться про закріплення принципів децентралізації, субсидіарності та автономії місцевого самоврядування. У цьому контексті розмежування владних повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, запровадження ефективних механізмів контролю за їх діяльністю, а також розвиток інститутів громадянського суспільства мають стати пріоритетними напрямками правової реформи³.

Європейська інтеграція стала важливим імпульсом для такої реформи, яка передбачає політико-правові зміни у сфері місцевого самоврядування в Україні. Вона стимулює реалізацію реформи децентралізації, трансформує управлінські механізми, сприяє посиленню автономії територіальних громад та розширенню демократичної участі населення. Водночас європейська інтеграція виступає не лише як зовнішньополітичний пріоритет, а й як внутрішній чинник глибокої політико-правової трансформації держави. Розвиток місцевого самоврядування в Україні дедалі більше орієнтується на модель Європейського Союзу, яка передбачає функціонування спроможних територіальних громад, підзвітність органів влади, прозорість фінансових процесів та активне залучення громадян до прийняття управлінських рішень. Відповідно виникає об'єктивна потреба в оновленні Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, а також у розробленні нових програмних документів, спрямованих на підвищення ефективності законодавства у цій сфері⁴.

Такі програмні документи мають враховувати не лише загальні тенденції розвитку правової системи, а й специфіку права Європейського Союзу, імплементація норм якого значною мірою здійснюється саме на місцевому рівні. Це зумовлює підвищену відповідальність органів місцевого самоврядування за належне застосування *acquis* ЄС, що є особливо актуальним у таких чутливих сферах, як екологічне та конкурентне право, де регуляторні вимоги ЄС відзначаються високим ступенем деталізації та динамічністю.

У цьому контексті важливим є забезпечення інституційної спроможності місцевих органів влади, включаючи належний рівень правової експертизи, адміністративних ресурсів та доступу до

³ Колпаков В., Ковбас І., Крайній П. (2020). Європейські принципи місцевого самоврядування та проблеми їх законодавчого закріплення в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. Випуск 60. С. 113-118. DOI <https://doi.org/10.32782/2307-3322/2020.60.24>

⁴ Волохов О. (2025). Окремі напрями підвищення ефективності законодавства про місцеве самоврядування в Україні. *Децентралізація публічної влади в Україні: здобутки, проблеми та перспективи : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (23 травня 2025 р., м. Львів)*. С. 184-188.

актуальної інформації щодо європейських стандартів і практик. Водночас слід констатувати, що в Україні наразі відсутній єдиний централізований орган, який би системно забезпечував координацію діяльності органів місцевого самоврядування у сфері європейської інтеграції. Такий інституційний вакуум ускладнює узгодженість дій на різних рівнях публічного управління, знижує ефективність впровадження євроінтеграційних реформ та обмежує можливості оперативного реагування на практичні потреби громад. Зокрема, йдеться про необхідність методичної підтримки, роз'яснення складних правових положень, а також формування єдиних підходів до виконання зобов'язань, що випливають із Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. З огляду на викладене, доцільним видається створення або визначення уповноваженого координаційного центру, функціями якого було б забезпечення методичного супроводу, інформаційної підтримки та інституційної взаємодії між центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Це сприятиме підвищенню якості імплементації права ЄС на місцевому рівні, зміцненню правової визначеності та забезпеченню сталого розвитку територіальних громад у контексті європейської інтеграції України.

У контексті європейської інтеграції слід також зазначити, що окремі політики ЄС є складними для імплементації та становлять суттєвий виклик для місцевих органів влади. Так, реалізація Європейського зеленого курсу⁵ (European Green Deal) потребує значних фінансових ресурсів – близько 520 мільярдів євро упродовж 2021–2030 років. За орієнтовними розрахунками, кожна держава-член має інвестувати в середньому близько 19 мільярдів євро щорічно. При цьому згідно з даними Європейського комітету регіонів, близько 80 % витрат у межах цієї політики здійснюється саме на місцевому рівні⁶.

Тобто євроінтеграційні процеси зумовлюють для органів місцевого самоврядування додаткові виклики, зокрема: зростання фінансових витрат, пов'язаних із забезпеченням відповідності європейським стандартам; ускладнення адміністративних процедур; підвищення вимог до якості публічного управління та необхідність удосконалення місцевих політик. Недотримання вимог права ЄС на місцевому рівні може призводити до застосування фінансових санкцій до держави-члена

⁵ Європейський зелений курс є дорожньою картою заходів, які перетворюють Євросоюз на ефективну, стійку та конкурентоспроможну економіку, визначають засоби перетворення Європи на перший у світі кліматично нейтральний континент до 2050 року, стимулюючи розвиток економіки, покращення здоров'я та якості життя людей, а також трансформують кліматичні та екологічні виклики на можливості у всіх сферах та політиках ЄС, гарантуючи справедливий та інклюзивний характер зеленого переходу.

⁶ Супрун М., Янг Д. (2025) Як євроінтеграція вплине на місцеве самоврядування в Україні. Портал «Децентралізація» URL: <https://decentralization.ua/news/19369>

ЄС, що змінює ставлення до питання координації між центральними та місцевими органами влади.

Окремої уваги потребує питання врахування позиції органів місцевого самоврядування у процесі гармонізації законодавства, що є важливою передумовою реалістичного виконання зобов'язань у межах вступу до ЄС. Низький рівень інституційної спроможності місцевого самоврядування щодо дотримання вимог права ЄС може призводити до накладення санкцій за рішеннями Суду справедливості ЄС. Показовим є досвід Румунії щодо виконання зобов'язань про закриття полігонів твердих побутових відходів. Відповідно до Угоди про приєднання Румунії до ЄС було узгоджено виняток для 101 полігону твердих побутових відходів, які необхідно було закрити протягом 10 років. Однак у 2018 році Суд справедливості ЄС застосував до Румунії фінансові санкції у розмірі 1,5 млн євро, а також штраф у розмірі 500 євро за кожен день прострочення щодо кожного незакритого полігону. На момент ухвалення рішення їх кількість становила 31.

Експерти ініціативи Cities4Cities (у межах програми уряду Швеції Polaris «Підтримка багаторівневого врядування в Україні») пропонують низку заходів для врахування інтересів місцевого самоврядування у процесі євроінтеграції. Серед них: підвищення рівня обізнаності посадових осіб щодо права ЄС; участь у навчальних програмах, що реалізуються національними та міжнародними інституціями; проведення аналізу впливу законодавства ЄС на місцевий рівень з урахуванням адміністративно-територіального устрою; залучення до процесів програмування та моніторингу використання фондів ЄС; створення мережі фахівців у муніципалітетах, відповідальних за євроінтеграційні напрями; а також участь представників місцевого самоврядування у переговорах з ЄС⁷.

Отже, сучасний етап розвитку України характеризується необхідністю подальшого поглиблення адміністративної реформи, передусім у сфері місцевого самоврядування. Європейська інтеграція виступає не лише стратегічним орієнтиром, а й об'єктивним чинником, що вимагає системного вдосконалення законодавчого регулювання та підвищення його ефективності у різних сферах. Забезпечення відповідності місцевого самоврядування європейським стандартам є ключовою умовою успішної імплементації євроінтеграційної політики та формування спроможної, автономної й ефективної системи публічної влади на місцевому рівні.

⁷ Супрун М., Янг Д. (2025) Як євроінтеграція вплине на місцеве самоврядування в Україні. Портал «Децентралізація» URL: <https://decentralization.ua/news/19369>